

“Girih, gulli girih naqsh kompozitsiyasini chizish, bo‘yash va pardozlash”

Qo‘qon DPI talabasi **Dexqonova Odina Sarvarbek qizi**

Annotatsiya

Ushbu maqolada naqqoshlik sanatinin eng kata turlari bo‘lgan girih naqshi rivojlanishi togrisida va islamiy naqsh kompozitsiyalarini bir biriga aralashtirib chizish, bo‘yash va pardozlash haqida malumotlar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: Girih, gulli girih, girih naqshlari panjara, geometrik naqshlar.

«Нарисуй, раскрась и закончи композицию гирih, цветочный узор гирih»

Дехконовой Одина дочь Сарварбек, студентка Коканд ГПИ

Абстрактный

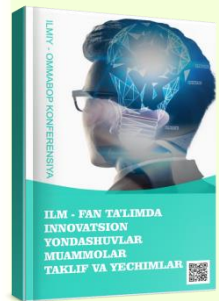
В этой статье представлена информация об узоре гирih, который является самым крупным видом живописи, а также о рисовании, живописи и украшении исламских узорных композиций.

Ключевые слова: гирih, цветочный гирih, сетка узоров гирih, геометрические узоры.

"Draw, paint and finish the composition of the gyrih, gyrih flower pattern"

Dekhkonova Odina daughter of Sarvarbek, a student of Kokand SPI

Abstract

This article provides information about the girih pattern, which is the largest type of painting art, and about drawing, painting, and decorating Islamic pattern compositions.

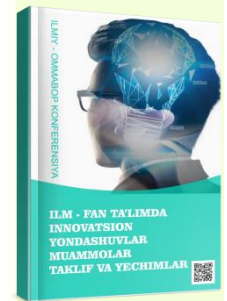
Keywords: Gyrih, flowery girih, girih patterns grid, geometric patterns.

Girih (fors. — muammo, tugun, chigal) — murakkab handasiy naqsh; me'morlik va badiiy hunarmandlikda keng ishlatiladi. Naqsh asosi uchburchak, to'rtburchak, murabba, aylana va yoy shaklli taqsimlardan tashkil topadi. Handasiy jihatdan girihni tahlil etish, chizib chiqish, yangi turlarini ijod etish maxsus tayyorgarlik va mahoratni talab qiladi. Girihlar yaratilish davrida sodda bo'lib, keyinchalik takomillashib, murakkablashib borgan.

Girih qancha murakkab mujassamotga ega bo'lmasin, uning qulay tomoni ham bor: har qanday girih takrorlanuvchi ma'lum bo'lak (taqsim)larga ajraladi. Taqsimlar takrorlangan sari go'zal, jozibador bo'lib boradi. Shu tufayli ba'zi sodda girihlardan tashkil topgan murakkab girihni qayta parchalab, bir necha sodda va mustaqil girih yasash, ikki girihni bir-biriga chatishtirib uchinchi xil girih yaratish mumkin.

Shakllariga qarab G.lar turlicha nomlanadi: taqsim asosida 5 va 10 qirrali yulduz bo'lsa "5 va 10 qirrali G.", pargar yordamida chizilgan egri chiziqlardan yasalsa "Pargari G." va h.k.

Saqlanib qolgan me'moriy obidalar, ro'zg'or buyumlari (barkash, obdasta, lagan, sopol idishlar, gilam, palak va b.), zardo'zlik, kitob bezaklarida girih naqshi ko'p uchraydi. Ayniqsa me'moriy bezaklar orasida girihyetakchi (islamiy naqsh ikkinchi) o'rinni egallaydi.

Me'moriy yodgorliklardagi girehlarni yasash kalitini topish ko'pincha ancha mashaqqatli mehnatni talab etadi. Naqqosh, girehshunos usta Z.Bositxonov ko'pgina (300 dan ortiq) girehlarni tiklagan va ularni qurish yo'llarini topgan, yangilarini yaratgan.

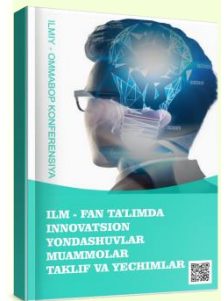
Girehning qachon, qayerda vujudga kelganligi noma'lum. Hozirgi O'zbekistan hududidagi me'moriy obidalardan xususan 10-asrda Arabota maqbarasi (Samarqand viloyati), Mirsaid Bahrom (Karmana), Raboti Malik karvonsaroyi (Navoiy), Juma masjid (Xiva), 12-asrda Afrosiyob (Samarqand), Termiz shoxlar saroyi, Masjid kalon (minorasi, 12-asr, Buxoro), 15—16-asrlarda Xo'ja Ahmad Yassaviy majmuasi (Turkiston), Registon maydonidagi Ulug'bek, Sherdor, Tillakori madrasalari, Bibixonim masjid, Shohizinda ansamblidagi ko'pgina binolar (Samarqand), Ko'kaldosh, Barokxon madrasalari, Zangiota maqbarasi (Toshkent), Xudoyorxon saroyi hamda masjid (Qo'qon) bezaklarida gireh naqshi ko'plab uchraydi.

10—11-asrlarda faqat ganchda, 12-asrda sopol buyumlar va g'isht qalamalarida, 14-asrdan koshin, parchin, yog'och, tosh va rangli naqshlarda uchraydi. 15-asrga kelib sopolga o'yilgan naqshlar yuzalariga sir berish rasm bo'ldi. girehni ishlatish imkoniyatlari yana kengaydi.

20-asrda o'zbekistonlik Usta Shirin Murodov, Shamsiddin G'afurov, Maxmud Usmonov va b. ustalar binolarni bezashda qo'llagan girehlar o'zining sodda va go'zalligi, ajoyib va mukammalligi bilan ajralib turadi.

G.ning bunday namunalarini Toshkentdagi Navoiy, Muqimiy teatr binolari, O'zbekiston xalqlari tarixi muzeyi, Xalqlar Do'stligi saroyi, metro bekatlari va b. da ko'rish mumkin. Ayniqsa, O'zbekiston mustaqilligidan keyin barpo qilingan

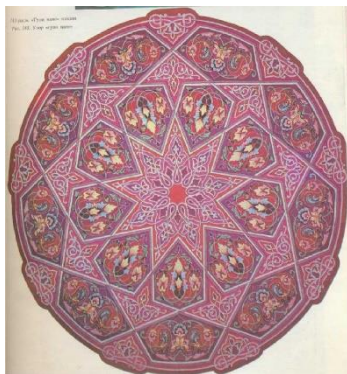
ILM – FAN TA'LIMDA INNOVATSION YONDASHUVLAR, MUAMMOLAR, TAKLIF VA YECHIMLAR

Temuriylar tarixi davlat muzeyi, Buxoriy majmuasi, Oliy majlis binosi kabi yirik me'moriy inshootlar, jamoat (choyxona, mahalla guzarlari va b.) va xususiy binolar bezagida girih naqshning asosiy turlaridan biriga aylandi.

Gulli girih – murakkab deb ataluvchi naqsh turi. Gulli girih islamiy va geometrik naqsh elementlarining o'zaro savatsimon aralash to'kilishidan iborat.

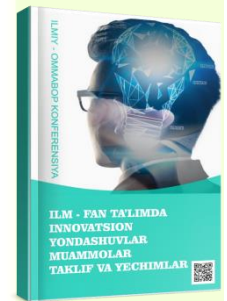
Murakkab naqshlarda shakl yasovchi yo'l chiziqlari naqshning asosini tashkil etib, islamiy elementlar esa shakl oralarini to'ldiradi.

Geometrik naqshlarning yakka, qo'sh va bir necha yo'lli ko'rinishlari mavjud bo'lib, shakl bo'laklari simmetrik joylashuvchi taqsim – rapportlarga ega.

Girih naqshlari panjara – to'siq degan ma'noni ham anglatadi. Xalq amaliy san'atida geometrik naqshlar naqqoshlikdagi singari ganch va yog'och o'ymakorligi hunarlarida ham o'ziga xos ravishda ishlanadi. Tarixiy obidalarda asosan oyna to'siqlari, xonalarning havosini o'zgartirishga mo'ljallangan eshiklar tepasidagi tuynuklar (tobadonlar) ganch va yog'och o'ymakorligi usullarida bajarilgan. Xona issiqligini saqlash maqsadida, qish kunlari panjarali to'siq yuzalariga shaffof qog'ozlari yopishtirilgan.

Geometrik naqsh elementlari oddiy aylana uchburchak, to'rtburchak, ko'pburchak va egri chiziqlarning o'zaro tutashuvlaridan hosil bo'ladi. Bu elementlarni kompozitsion joylashtirish orqali istalgancha yangi girihlar tuziladi. Geometrik naqshlarni ham islamiy naqshlar singari ma'lum bo'lak-taqsimlar yordamida chizib ko'paytiriladi. Girih naqsh elementlarini quyidagicha kombinatsiyalash asosida tuzish mumkin:

Uchburchaklarni o'zaro kombinatsiyalash

To'rtburchaklarni o'zaro kombinatsiyalash

Muntazam ko'pburchaklarni o'zaro kombinatsiyalash

Egri chiziqlarni o'zaro kombinatsiyalash

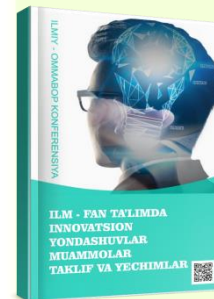
Geometrik naqshlar shakl qirralariga, raxlariga qarab nomlanadi. Agar girih naqshi besh qirrali yulduzdan iborat bo'lsa, besh raxli, olti yoki sakkiz qirrali shakllarga ega bo'lsa – olti, sakkiz raxli girihlar deb nomlanadi.

Chigal tugun ma'nosini anglatuvchi geometrik naqshlarning echimlarini topish va yangi usullarini yaratish ishlari tinimsiz davom etib kelmoqda. Ushbu izlanishlar natijasida girihkor usta Z.Bositxonov o'zining 300 ga yaqin yangi geometrik kompozitsiyalarini yaratgan. Girih naqshlari zamonaviy inshootlarimizni ham ko'rkiga ko'rk bag'ishlab kelmoqda.

Kompozitsiyaning rejasini tuzish va chizish jarayonida shakl va zamin bo'yicha tarqaluvchi ranglar va elementlarning o'zaro mutanosibligi hisobga olinishi shart. Buning uchun dastlab naqsh kompozitsiyasining qoralama nusxasi chizib olinadi. So'ng, ana shu qoralama asosida (lozim topilgan taqdirda ayirish o'zgartirishlar kiritish orqali) har bir elementga alohida ishlov berilgan holda uning nusxasi kerakli joyga ko'chiriladi va yaxlit naqsh tuziladi.

Adabiyotlar:

Ortiqboy, S. S., & Makhsudali, J. (2022). A Desire Sung in a Pattern. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF ARTS AND DESIGN*, 3(5), 6-9.

Prozorova, M. N., Zharkov, A. D., Zharkova, A. A., Khamdamova, V. A., Sattorova, S. O., & Losev, V. S. (2021). University graduate career potential in digital transformation period: Features and problems of formation. *Linguistics and Culture Review*, 5(S3), 1574-1585.

Sattorova, S. O. (2021). PATTERN SUNG ON THE CARPET. *Экономика и социум*, (5-1), 445-448.

Abdurahimovich, M. A., & Qizi, S. S. O. (2020). Master Student Etiquette. www.conferencepublication.com, 22.

Khaydarovich, A. A. (2020). Colors in Descriptive Art. *International Journal on Economics, Finance and Sustainable Development*, 2(12), 20-22.

Mamadjananivich, B. B. IT is Necessary to Feed the World with Beauty!. *International Journal on Integrated Education*, 3(8), 215-217.

Bulatov S.S., Dadashev I. Naqsh alifbosi. – T: Cho'lpon, 2012.

S.Bulatov "O'zbek xalq amaliy bezak san'ati" T-2010

Ахмедов М.Б. Ёгоч уймакорлиги. -Т.: Адабиёт учкунлари, 2017

Муратов Х.Х., Жаббаров Р.Р. Амалий ва бадиий безак санъати. -Т.: Ижод-принт, 2020